M.

MADISON (Madisson), **Hans**, arstiteadlane, sünd. 30. XI 1887 Tartumaal Kuigatsi v. taluomaniku pojana, õppis alates a.-st 1911 Tartu ülikooli arstiteaduskonnas, mille lõpetas a. 1917 arsti astmega, oli 1916—17 arstina »Põhja Abi« ja Vene Linnade Liidu teenistuses Riias ja Võnnus, 1919 Riia III linnahaigemaja juhatajaks ja Eesti kindralstaabi esinduse sekretäriks Latvias, sama a. sügisest sõjaväe arstiks Tartus. 1920—21 oli M. Tartu ülikooli kohtuliku arstiteaduse instituudi noorem ja 1921—25 vanem assistent, 1925. a. peale vabatahtl. assistent ja teotseb ühtlasi a.-st 1920 kooliarstina. 1924. a. omandas M. Tartu ülikoolis *dr. med.* astme väitekirjaga »Sugemed allealiste ulakuse ja kuritegevuse üle Eestis«. — M. on teotsenud karskuse, kooli- ja tõutervishoiu küsimustega ja avaldanud mõned teaduslikud ja populaarteaduslikud tööd mainitud aladelt (»Eesti Arstis« j. m.). *T.*

MAGNUS, Holsteini hertsog, »Liivimaa kuningas«, sünd. Kopenhaagenis 26. VIII (7. IX?) 1540 Taani kun. Kristian III-nda († 1559) ja tema abikaasa, Saksi-Lauenburgi printsessi Dorothea teise pojana. Oma testamendis oli kun. Kristian M.-le määranud mõningad maa-alad Schleswig-Holsteini hertsogkonnas, kuid noor kun. Friedrich II, M.-e vend, tahtes Schleswig-Holsteini maid enda kätte koondada, oli sunnitud seepärast M.-ele mujal kompensatsiooni hankima ja jätkas m. s. sel otstarbel juba Kristian III-da ajal alatud läbirääkimisi selleaegse Saare-Lääne ja Kuramaa (Pilteni) piisk. Johann (V) v. Münchhauseniga viimase piiskopkondade loovutamise üle kun. Friedrichile. Läbirääkimiste tulemusena sõlmiti leping sept. 1559, mille järgi Johann v. Münchhausen loobus piiskopi ametist ja müüs oma piiskopkonnad kun. Friedrich II-le 20.000 (30.000?) taalri eest, jättes kuningale õiguse ka piiskoppi ametisse nimetada. Saadud rahaga lahkus Johann v. Münchhausen Liivimaalt ja juba aprillis 1560 randus piiskopiks määratud noor, kergemeelne ja iseloomutu hertsog M. Saaremaal ühes salga sõjasulastega. See sündmus äratas Liivimaal suurt meelehärma, sest maksva kokkuleppe järgi (a. 1546) ei tohtinud keegi ilma maaseisuste ja -isandate loata välismaa printse maale võimukandjaiks kutsuda. Hoolimata sellest opositsioonist suutis M. oma võimualasid Liivimaal veelgi laiendada: ta omandas, samuti raha eest, Tallinna piiskopkonna valitsemisõigused selle viimaselt piiskopilt Mauritius Wrangelilt; ordu palksõdurite mässu ja sellega ühenduses Maasilinna ordulossi foogti Heinrich Wolffi vangistamise tagajärjel langes ka ordu maa-ala Saaremaal ühes Maasilinna lossiga M.-e kätte. Koadjuutor Kristofiga (vt.) ja teiste võimukandjatega Liivimaal astus M. ühendusse. Eelmise a. sügisel ordumeistriks saanud Goddert Ketler (vt.) oleks võõra sissetungija heameelega ordu maalt välja tõrjunud, kuid kõik sõjajõud olid koondatud välise vaenlase — Ivan IV-da (vt.) — vastu, kelle väed juba osa Liivimaast olid vallutanud. Seepärast oldi sunnitud Pärnu maapäeval augusti alul 1560 M.-ele järele andma: ordu ja M.-e vahel sobitati vaherahu kuni järgm. a nelipühini; M. tunnistati Saaremaa piiskopiks ja Tallinna piiskopkonna valitsejaks; samuti lubati talle Padise klooster Harjumaal, millele ta, kui tema Saare piiskopkonna juurde kuuluvale, oli pretensioone avaldanud. Teade õnnetust Härgmäe lahingust (2 VIII 1560) ajas selle Vana-Liivimaa viimase maapäeva laiali. M. reisis oma piiskopkonna residentsi Haapsallu ja sealt, tsaari väehulkade lähenemisest hirmunud, Kuressaarde, kuna venelased tema mandrialasid rüüstasid. M.-e seisukord oli üldiselt kindlusetu: tema ümber oli küll kogunud rühm mehi, keda ligi tõmbas usk printsi võimesse ja lootus Taani kaitse all muretult elada, kuid mingit reaalset võimu M. sellegipärast ei saavutanud. Vana-Liivimaa oli lagunemas, suured naaberriigid heitlemas tema päranduse pärast: Rootsi oli oma võimu alla saanud Põhja-Eesti, Poola — Lõuna-Liivi- ja Kuramaa, Venemaa käes püsis idapoolne osa Liivimaast, Tartu ja Narva. — Selles sündmuste keerises, mis järgnes 1560. — 70. aa., pandi hertsog M.-t üldse vähe tähele. Veetnud mõne aja Kopenhaagenis, saabus M. mais 1561 kümne laevaga Saaremaale Taani nõuniku Chr. Walkendorfi saatel, kes siin M.-e kõrval maavalitsemise alal pidi teotsema. Edaspidi ei saanud M. aga mitte enam küllaldast toetust oma kodumaalt, Taanist, ja hakkas seda abi otsima naabervõimudelt. Terve esimene periood M.-e tegevuses, nimelt aa. 1560—70, on õieti pinna sondeerimise ajajärk. M. püüab aa. 1565—67 kosida Poola printsessi Annat, kun. Sigismund II Augusti (vt.) õde, lootes saada ühes printsessi käega ka Lõuna-Liivimaa ja Riia, kuid kosimine äpardub lõpuks. Ka Riia linna katsub ta a. 1567 lubadustega enda poole võita, kuid jällegi tagajärjetult; Tallinna linnaga peavad M.-e saadikud juba a. 1561, ajal, mil Tallinna oli Rootsi võimu alla kaldumas, läbirääkimisi, milledel tulemusi polnud. Teist korda katsub M. Tallinnaga asjatult õnne veebr. 1570, lootes, nagu võib oletada, mõisameeste juhile Klaus Kursellile (vt.), kes jaan. alul 1570